

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DE VERBORGENHEID VAN GOD I

inleiding

'Als er dan een God is, wáár is Hij dan?' – zo roept de mens van deze tijd in de richting van de kerk.

Die vraag is één van de manieren waarop tijdgenoten reageren op de roep van het evangelie om zich tot God te bekeren en zich bij de kerk van Christus te voegen.

'Waar is dan jullie God? Wij merken hoe langer hoe minder van Hem!'

Was God present in Auschwitz? Was Hij in 1945 in Hiroshima? Kon men Hem herkennen in Vietnam? Of in de verpauperde wijken van Noord- en Zuid-Amerikaanse wereldsteden? Is God aanwezig in vechtend Joegoslavië of hongerend Afrika? In de epidemieën die de wereld teisteren (kanker, aids)?

Deze en dergelijke vragen stellen niet alleen buitenstaanders aan de kerk. Ook kerkleden leggen zichzelf zulk soort vragen voor en zij hebben het er kennelijk moeilijk mee.

Hebben wij eigenlijk nog wel echte omgang met God? Is Hij voor ons nog bereikbaar, zien wij Hem nog bezig, vinden wij Hem nog terug in de dingen van de dag? Of leven ook wij, kerkleden, met al onze overgeleverde zekerheden (blijkens onze confessies en liederen) niettemin in de beklemmende eenzaamheid van een onafzienbare zandwoestijn?

Zijn er ook in de kerk niet veel jongeren, die zeer gevoe-

tig zijn voor dit soort vragen en zich feitelijk weerloos voelen? Hebben dergelijke vragen soms niet meer invloed op hen dan de solide taal van bijbel, confessie en preek?

Er worden in deze jaren boeken op tafel gelegd met titels als:

- *Gereformeerden op zoek naar God. Godsverduistering in het licht van de gereformeerde spiritualiteit;*
- *De gereformeerde gezindte tussen Verlichting en Godsverduistering;*
- *Veertig woorden in de woestijn.* Werkboek voor de gemeente bij de crisis van kerk, geloof en cultuur;
- *De onzekere zekerheid des geloofs;*
- *Geloven bij benadering;*
- *Geloven vragenderwijs;*
- *De tijd van de verborgen God;*
- *Achter de schermen.* Bijbellezen in de tijd van de verborgen God.

Ook de kerk weer het blijkbaar niet meer. Zij stelt langzamerhand meer vragen aan zichzelf dan dat zij antwoorden geeft aan de wereld.

Intussen lopen de kerken leeg en houdt de jeugd het voor gezien. Dat is de harde realiteit van de secularisatie in Nederland en West-Europa.

HOOFDARTIKEL

De verborgenheid van God I

C. Trimp

UIT DE SCHRIFT

Verbondswijsheid II

H.J. Nijenhuis

GEKNIPT VOOR VANDAAG

Wat doet de Geest?

KERKELIJK LEVEN

Statutenwijziging Nederlands Dagblad – verantwoorde samenwerking? II

M. te Velde

UIT DE KERKEN

GELEGEN/ONGELEGEN

J. Kamphuis

KERK EN MAATSCHAPPIJ

Kerkelijk isolement en maatschappelijke activiteit II (slct)

A.J. Verbrugh

KIJK OP DE KERK TE

Hardenberg

H. Kisteman

Opzet

In een viertal artikelen willen wij nadenken over een paar onderdelen uit dit brede complex van zorgen en vragen. Wij zoeken toegang bij de idee van de *verborgenheid* van God: in de titel-opsomming van daareven kwamen wij deze idee al tweemaal tegen. Beide keren waren **het** titels van geschriften van dr. G.D.J. Dingemans te Groningen (en uitgaven van Roekencentrum, 1990 en 1989).

Deze hoogleraar onderricht ons over de 'principiële verborgenheid van God'. Voor hem is dat een sleutelwoord bij zijn taxatie van de eigen tijd en van de roeping van de kerk in Nederland.

Ter introductie in deze gedachtengang geven wij twee citaten.

'De tijd dringt er niet alleen toe om veel voorzichtiger met "God" om te gaan dan onze voorvaders deden, maar we hebben ook ontdekt, dat God *principieel verborgen* is. Rarth en Miskotte hebben ons keer op keer voorgehouden dat men over de God van de bijbel niet kan beschikken; dat er geen natuurlijke weg is naar zijn troon. En dat Hij ook niet de grondslag kan zijn voor onze filosofie, onze wereldbeschouwing en onze politieke overtuiging. God is uit onze wereld weggekruisigd (Bonhoeffer) en we hebben niet voor niet; een "God-is-dood" periode doorgemaakt, waarin grondig werd afgerekend met alle speculatieve metafysica. De al te gemakkelijk beschikbare en manipuleerbare God is dood. Moest dood. We hebben er onder geleden, want al onze heilige huisjes zijn omvergehaald. Onze christelijke politiek en onze christelijke school en onze christelijke cultuur zijn hardhandig van het toneel verdreven, ook al is er hier en daar nog wel een rest van overgebleven.'

KERNREDACTIE

DR W.G. DE VRIES (eindred.), DRS G.J. VAN MIDDELKOOP, PROF. DH. M. T. VELDE.

OVERIGE REDACTIELEDEN

DRS R. TER BEEK, DRS R. LUITEN, DRS C.J. DE RIJTER, DRS H. VELD-MAN, PROF. DR. K. VELING

MEDEWERKERS

DRS J. A. BOERSEMA, J.M. DE JONG, A. ION KISJES, DRS J. MESSELINK, DRS J. SMELIK

Alle stukken bestemd voor de Redactie dan

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES

Uitgeverij Oosterbaan & Le Comtre B.V., Postrekening 406040 t.n.v.,

De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA Goes. Te: (01100) 15591.

ABONNEMENT

f 84,75 per jaar; f 45,25 per halfjaar: studenten f 69,25 per jaar (binnenland)

Buitenland f 143,50 per jaar (zeepost)

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn.

Losse nummers f 1,85 (excl. porto).

ADVERTENTIES

Prijs f 0,15 per min. Contracttarief op aanvraag

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

'We zullen moeten zien te komen tot een diepere, een meer fundamenteel-theologische duiding van het begrip "verborgenheid" van God. Godsverduistering is geen goed theologisch begrip. Het lijkt er dan op alsof God zelf onveranderlijk aan de theologische hemel blijft staan en wij mensen ons van Hem hebben afgewend. Of dat er culturele wolken **van** buiten zijn komen binnendrijven in ons universum, die tussen God en ons zijn gekomen. Maar het zou ook wel eens kunnen zijn, dat God **zélf** zich in een nieuwe tijd op een nieuwe wijze laat kennen. Dat Hij zich verbergt om zich op een nieuwe verrassende wijze weer te melden. Zoals dat in bijbelse en latere tijden steeds **weer** heeft plaats gevonden! We zullen daarom – naar mijn inzicht – moeten heseffen, dat God in de bijbelse traditie *principieel* verborgen is. Dat het tot het *wezen* van God behoort, dat wij mensen niet direct en onmiddellijk bij Hem kunnen komen. Dat God, juist omdat Hij God is, schuil gaat achter de werkelijkheid van alledag' (*De tijd van de verborgen God*, p. 1 en 20).

Het is onze bedoeling om op deze moderne vraagstellingen te antwoorden in de vorm van een Schriftstudie. Wij hebben hiervoor uitgekozen hoofdstuk 45 van de profetieën van Jesaja. Daar treffen wij twee teksten aan, die voor ons rechtstreeks van betekenis zijn.

De eerste tekst is vers 15: '*Voorwaar, Gij zijt een God, die Zich verborgen houdt, de God van Israël, een Verlosser.*'

Het is een alom geciteerde tekst, vanaf de Joodse wijsgeer M. Buber (die de term 'Godsverduistering' heeft geïntroduceerd) tot aan dr. Dingemans.'

De tweede tekst komt men niet of nauwelijks tegen in de literatuur. Toch staat deze tekst vlak naast de hierboven geciteerde, t.w. in vers 19: '*Ik heb nimmer in het verborgene gesproken noch ergens in her land dei-duisternis; Ik heb tot het nakroost van Jakob niet gezegd: Zoekt Mij tevergeefs. Ik de HERE, spreek wat recht is, verkondig wat rechtmatig is.*'

Vanuit *de* overdenking van deze twee teksten willen wij trachten enige greep te krijgen op de stof, die ons van allerlei kant wordt voorgelegd.

Waarover spreken wij eigenlijk?

Voordat wij hiermee beginnen, moet noodzakelijk een vóór-opmerking worden gemaakt. Wie gaat nadenken over 'Gods verborgenheid' moet zich ervan bewust zijn dat dit ene begrip veel betekenis-nuances bevat. Is men daarop niet attent, dan vervalt men tot het peil van het in- en uitpraten of – nog erger – tot smokkelhandel. En de zaak waarvoor men aandacht vroeg, gaat de mist van het woordenspel in.

Wanneer wij de nuances van het woord 'verbergen' resp. 'verborgenheid' in de bijbel en de hantering van dit woord in de moderne literatuur nagaan, komen wij gemakkelijk tot minstens zes verschillende betekenissen.

1. 'Verbergen' kan in de bijbel aanduiding zijn van het oordeel van God over zijn volk. In die verberging is God actief bezig in zijn toorn.

Wij geven een paar voorbeelden:

Deut. 32 : 20: 'Wij 7ei: Ik wil mijn aangezicht voor hen verbergen en zien wat hun einde wezen zal.'

Ezechiël 39 : 23, 24: 'En de volken zullen weten, dat het huis Israëls om zijn ongerechtigheid in ballingschap is gegaan; omdat zij Mij ontrouw geworden waren, had Ik mijn aangezicht voor hen verborgen en hen overgegeven in de macht van hun tegenstanders, zodat zij allen door het zwaard vielen. Naar hun onreinheid en overtredingen heb Ik hen behandeld en mijn aangezicht voor hen verborgen.'

Wij kunnen hierbij ook denken aan 'teksten als *les.* 8 : 17; 54 : 6 en 64 : 7; *Micha* 3 : 4 en *Joh* 13 : 24.

God verbreekt de communicatie en laat niets meer van Zich merken. De ballingschap van Israël is daarvan een sprekend voorbeeld.

2. 'Gods verborgenheid' kan ook een zaak zijn van menselijke heleving. Wanneer een kind van God niets meer van zijn God merkt en geen antwoord schijnt te krijgen op zijn gebeden, klinkt de roep omhoog: Waarom verbergt U Zich? Waarom houdt U Zich stil? Het boek der Psalmen spreekt hiervan vele malen.

Wij kunnen hier denken aan *Ps.* 13 : 2; 27 : 9; 30 : 8; 43 : 24, 25; 69 : 18; 88 : 15; 89 : 47; 102 : 3; 104 : 29; 143 : 7.

Zo'n situatie kan een gevolg zijn van een concrete zonde van de kant van de mens of van een beproeving, die de mens van godswege treft.

3. 'Gods verborgenheid' kan ook een aanduiding zijn van de 'diepten van God', waarover gesproken wordt in *1 Kor.* 2 : 9, 10. In dat geval gaat het om de diepe schatkamers van Gods wil en plan, Gods raadkamer ten dienste van zijn goddelijke beraadslaging. Het ligt in deze lijn wanneer de bijbel ons spreekt over de 'verborgen dingen', die voor de Here, onze God zijn (*Deut.* 29 : 29). In dezelfde lijn ligt het spreken van Luther over de 'verborgen God'.

4. 'Verborgenheid (van God)' kan in de bijbel aanduiding zijn van Gods stijl van werken. Hij verbaast vriend en vijand door zijn onvoorstelbaar en onnavolgbaar beleid. Hij handelt 'vreemd' en 'wonderlijk' (vgl. *Jes.* 26 : 21; 29 : 14). Het is de achtergrond van het woordgebruik over het 'geheimenis' van de verlossing en de 'verborgen wijsheid' van God in *1 Kor.* 1 : 18vv. en 2 : 7vv. (vgl. ook *Rom.* 11 : 33vv.).

5. In allerlei moderne literatuur denkt men na over het feit dat God in Europa uit het publieke leven wordt gebannen en de verering van God als een privé-zaak, religieuze hobby of onschuldig vermaak wordt beschouwd.

Tal van zaken in onze moderne samenleving onttrekken

God aan de aandacht van het grote publiek. zoals wolken het licht van de zon kunnen onderscheppen.

In deze lijn ligt liet modieuze spreken over de 'godsverduistering' in het kader van een analyse van de secularisatie van het leven.

Tot nu toe hebben wij nog niemand de vraag horen opwerpen, of zich in deze menselijke onmacht tot het herkennen van God een oordeel van God manifesteert.

Toch leert de bijbel ons duidelijk, dat er een waarneming of ontmoeting kan zijn zonder dat men écht ziet en verstaat, vgl. *Jer.* 5 : 21; *Ezechiël* 12 : 2; *Mt.* 11 : 25 (*Luk.* 10 : 21), *Mk.* 4 : 12 en 8 : 18; *Luk.* 19 : 42 en *Joh.* 12 : 37-41.

6. 'God is principieel verborgen' – zo hoorden wij dr. Dingemans zeggen. Dat wil zeggen: Hij gaat niet tijdelijk schuil achter de donkere wolken van moderne idolen en ideologieën, maar Hij verbergt Zichzelf, omdat Hij verborgen is. Zijn absentie is eigenlijk vanzelfsprekend, want God is krachtens zijn aard niet beschikbaar, niet grijpbaar, niet aanspreekbaar en niet manipuleerbaar. Zo is Hij. Want Hij is niet een stukje van onze werkelijkheid en Hij wil dat ook niet zijn. Hij is de werkelijkheid achter de werkelijkheid, het mysterie van de schepping. Door gaans bedoelt Dingemans deze zaak met zijn woorden over de verborgen God.

De aanwezigheid van de verborgen God kan soms even oplichten, zodat er een herkenning ontstaat bij mensen, die daarvoor een charismatische gevoeligheid ontvangen hebben.

Na deze inleidende opmerkingen willen wij ons volgende week concentreren op *Jes.* 45 : 15.

C. Trimp

¹ M. Buber, *Godsverduistering*, Utrecht 1954, 72.

K.H. Miskotte, *Wenn die Götter schweigen*, München 1963, 58.

H. Berkhof, *Christelijk geloof*, 5e dr., Nijkerk 1985, 58.

F.D.J. Dingemans, *De tijd van de verborgen God*, 's-Gravenhage 1990, 21.

Nuttige informatie biedt W.G. Rietkerk in zijn artikel 'De God die Zich verbergt'. in *Opbouw*, 16/27, 217-220 (15 rikt. 1972). Zie ook Rex Brisco, 'Het nieuwe gezicht van God' in *Elseviers Magazine* van 71 april 1984.

VERBONDSWIJSHEID II

...maar tor de mens zeide Hij: Zie, de vreze des HEREN – dat is wijsheid, en van het kwade te wijken is inzicht.

Job 28 : 28

Wijsheid, verbondswijsheid is dat je je houdt aan de door God eens gestelde en later herstelde regels; want dit doende neem je je plaats in in het heilsplan dat Hij ten uitvoer brengt, en kom je daarin met Hem mee. Dit schreven we vorige week in onze Schriftoverdenking.

Je houden aan de door God eens gestelde regels. Hierdoor je levensgedrag laten bepalen. Ja, want God heeft deze wereld geschapen. En wel met zijn goddelijke wijsheid. Hoe talrijk zijn uw werken, o HERE, Gij hebt ze alle met wijsheid gemaakt (Ps. 104 : 24). Dat wil dus zeggen dat God elk schepsel dat uit zijn handen is voortgekomen aan bepaalde regels heeft gebonden. Zodanige regels dat zo'n schepsel ook zal functioneren overeenkomstig de aard van zijn bestaan en op deze wijze zijn bijdrage zal leveren in de voortgang van de geschiedenis van Gods schepping, totdat deze één volmaakte lofprijzing op haar Schepper zal zijn. En volgens wat we lezen in Gen. 1 ontbreekt hieraan niets. Alles blijkt zeer goed te zijn geschapen. Ook de mens.

Maar door van de HERE af te vallen heeft de mens zich op datzelfde moment het gezicht op de wijsheid benomen. En dan komt de vraag: maar de wijsheid – waar wordt zij gevonden, en waar is toch de verblijfplaats van het inzicht? Zo wordt het geformuleerd in vers 12 van Job 28. Het hoofdstuk van dit bijbelboek waarin er breedvoerig op wordt ingegaan waartoe de mens allemaal in staat is. Hij kan allerlei materialen uit de schepping opdiepen – en dat letterlijk door diepe gangen in de aarde te graven – om die te gebruiken voor zijn doel.

Ja, wat een prestaties levert de mens. Wij kunnen erover meepraten na alle ontdekkingen die er in de laatste eeuwen zijn gedaan. Wetenschap en techniek hebben een enorm hoge vlucht genomen. Zaken voor de dag gebracht waarvan men in vroeger tijden nog geen enkel vermoeden had. Het blijkt allemaal in Gods schepping te liggen opgetast. En wie zal zeggen wat er nog meer wordt ontdekt? Maar de wijsheid die God in al dat maaksel van zijn handen heeft gelegd, die kan de mens niet ontdekken. Moet je maar eens zien wat wij ermee doen. We ontdekken de geweldige kracht van de kernenergie. Maar wenden die eerst en voor alles aan om elkaar met uitroeiing te bedreigen. We vinden de televisie uit. Maar gebruiken die om allerlei zondevuil over de kijkers heen te storten. Het is

maar al te waar wat er in vers 13 staat: de sterveling kent de waarde van de wijsheid niet en ze wordt niet gevonden in het land der levenden.

Nee, we hebben alles van God losgetrokken. Het uit de door Hem aangebrachte scheppingsvoegen gelicht. We gebruiken het niet tot het doel dat Hij eraan heeft gesteld. Schepping? Door God? Alles is ontstaan uit een oerknal en heeft zich vervolgens gedurende miljarden jaren geëvolueerd tot hogere wezens. En die ontwikkeling gaat nog door tot de supermens verschijnt en de volmaaktheid wordt bereikt. Want wetenschap en techniek staan immers voor niets?

Ondertussen wordt er ook zwaar gefilosofeerd. De menselijke denkkraacht richt zich op de waarden van het leven en de zin ervan. En op het doel dat we eigenlijk nastreven. Zo krijgen we allerhande fraaie levenslessen voorgeschoteld. Want het ethisch aspect van het menselijk gedrag moet je uiteraard ook niet verwaarlozen. Wij kennen vandaag een enorme verscheidenheid van geestelijke stromingen en richtingen.

Ja, ja, let vooral eens op die laatste woorden. We gaan met de stroom mee. Als dit of dat 'in' is, dan doet iedereen zo en dat wordt dan normaal genoemd. En er is wel een steekje aan je los, als je tegen de stroom in wilt gaan. We worden in een luid gepropageerde richting gedrongen. Je moet mee, wil je er niet buiten komen te staan. We praten mee, we doen mee, we gaan mee. Niet uit het patroon vallen. Sport is werkelijk niet de enige verdwaazing waaraan het mensdom zich overgeeft.

Bewerende wijs te zijn, zijn ze dwaas geworden, en ze hebben de majesteit van de onvergankelijke God vervangen door hetgeen lijkt op het beeld van een vergankelijk mens... (Rom. 1 : 22, 23). Waar is toch de echte wijsheid? De verbondswijsheid? God kent de weg tot haar, Hij weet haar verblijfplaats, zegt vers 23 van Job 28. Want – vers 24 – Hij schouwt tot de einden der aarde; wat onder de ganse hemel is, ziet Hij. En de volgende verzen maken ons duidelijk dat inderdaad de wijsheid al met Gods schepping is gegeven. Een waarheid die we ook aantreffen in Spr. 8 : 22-31, waar de Wijsheid zelf aan het woord is.

Door de schepping van God los te maken, ook en vooral onszelf als geschapen mensen, zijn we de wijsheid kwijtgeraakt en kopje onder gegaan in de dwaasheid. We proberen wel regels te vinden om het leven leefbaar te maken. Maar waar we die regels werkelijk kunnen vinden, zoeken we ze niet.

Tenzij we eindelijk eens leren luisteren naar wat God zegt. En naar wat Christus ons heeft geleerd. Dan horen

we: let op, ja, let goed op, de vreze der HEREN – dat is nu wijsheid. En de HERE vrezen betekent respect voor Hem hebben. En dus ook luisteren naar zijn inzettingen, verordeningen, geboden die precies passen op de werken van zijn handen. Hoe vaak heeft onze Heiland ons hierop gewezen. Met name wanneer Hij ons erop attendeerde hoe het in den beginne was. Toen er nog geen sprake was van de hardheid van onze harten.

Van het kwade te wijken is inzicht. En van het kwade wijken kun je alleen door zo wijs te zijn dat je je onvoorwaardelijk houdt aan Gods geopenbaarde wil. Door de herscheppende kracht van Christus' Heilige Geest die we toch op Pinksteren van God hebben gekregen.

H.J. Nijenhuis

GEKNIPT VOOR VANDAAG

WAJ DOET DE GEEST?

De Geest van God is in zijn werken niet beperkt tot de Innerlijke verandering en leiding van het menselijk hart. Het allereerste werk van de Geest is, dat Hij in de schepping 'zweefde op de wateren' en dus die levenopwekkende werking op de hele schepping uitoefende, waardoor dat wat dooi- het Woord geschapen werd, door de Geest tot levend schepsel werd.

In dezelfde lijn wordt ook aan de Geest van God toegeschreven dat telkens weer tut nieuw leven brengen van het geschapene, dat telkens weer herboren doen worden van de wereld, dat in de natuur heel nauw samenhangt met de lente. En dat verder uitkomt in het geboren worden van telkens nieuwe generaties van levende wezens, in de eerste plaats mensen, waarbij de geest van de mens in zijn binnenste wordt geformeerd door de Geest van God.

Ook in het leven van de mens neemt de Geest van God als werkmeester van geestelijke krachten een grote plaats in. Niet alleen in de schepping, maar ook in de ontplooiing en versiering daarvan. Ook in de weg van erfelijkheid, opleiding, ontwikkeling dooi- oefening en dergelijke is de Geest van God de werkmeester en onderhouder van al die gaven en talenten, waarmee de menselijke geest wordt versierd om bekwaam te zijn voor de grote taak die hij in de wereld kreeg.

In het bijzonder neemt de Geest echter een grote plaats in in het werk van de openharing van God, van het komen van God in de wereld om het werk van verlossing en herstel uit te voeren, een werk, waardoor Gods wereld weer werkelijk een plaats krijgt in de schepping en werkelijk die schepping terug veroverd.

Hier is de verbinding van herschepping en schepping. De Schrift zegt, dat de Heilige Geest op de Christus werd uitgestort zonder mate. Hij was met de Heilige Geest gezalfd en begiftigd boven alle maat en grens, zodat in Hem die bekwaam makende en toerustende, levend makende en inspirerende werking van Gods Geest haar toppunt en vervolmaking gevonden heeft. Niemand ter wereld heeft in die zin de Heilige Geest ontvangen als Hij. In niemand heeft de Geest van God zijn heilige en vruchtdragende werking zo uitgeoefend als in Hem.

En door de vervulling van zijn taak heeft Hij de Geest ook verworven voor allen die de Vader Hem gegeven heeft. Zo is de uitstorting van de Geest van God op Pinksteren de voortzetting en aanvankelijke voltooiing van de doop van Christus en van zijn levenswerk onder inspiratie van de Geest. De Geest van Christus bewerkt in de afvallige mens de verandering, de omzetting van het hart, waardoor de mens weer kind van God wordt, Hem weer leert liefhebben, de zonde leert kenen, en zich weer richt op het nieuwe leven in gunst van en in gemeenschap met God. Christus is niet het hoofd van een aantal mensen, die Hij verlost van de dood, maar die daarbij zelf onveranderd blijven. De wereld van Christus wordt pas van Christus door de Geest van Christus. De mensen kunnen pas en alleen volk van Christus worden als een nieuw leven in hen gewekt wordt. Daarom is de Heilige Geest op de gemeente uitgestort om te bewerken, dat het nieuwe volk van Christus een eigensoortig volk is temidden van de mensen, met een eigen liefde, een eigen waardering van de dingen, een eigen houding tegenover het leven, vóór alles met een liefde tot God en een verlangen om Hem gehoorzaam te zijn, kortom een volk van gelovigen.

Bij Pinksteren gaat het erom, dat de Geest van Christus mensen tot Christenen maakt.

Naar- K. Sietsma, 'Ons algemeen christelijk geloof', 1938.

Extra nummers van De Reformatie...

...kunt u bestellen door overmaking van de kosten op postrekening 40 60 40 t.n.v. De Reformatie-Goes, onder vermelding van jaargang en nummer.

Dit zijn de kosten (incl. porto):

- 1 ex.: f 3,15
- 2 ex.: f 5,60
- 3 ex.: f 8,25
- 4 ex.: f 10,10
- 5 ex.: f 11,95

Na ontvangst van het bedrag wordt uw bestelling per omgaande uitgevoerd.

STATUTENWIJZIGING NEDERLANDS DAGBLAD – VERANTWOORDE SAMENWERKING? II

Vorige week maakten we een begin met de bespreking van de onlangs doorgevoerde statutenwijziging van het *Nederlands Dagblad*. In de toelichting die het ND gaf bij de wijziging onderscheidde ik drie lijnen: een economisch 'moeten', een organisatorisch 'willen' en een kerkelijk-theologisch bepaald 'mogen' of 'durven'.

Deze keer gaat het over het 'willen'. Je kunt volgens het ND in een gereformeerde krant best samenwerken met positieve christenen uit andere kerken zónder dat je iets hoeft in te leveren op je identiteit. Is dat waar? Heeft het ND zijn nieuwe beleid op dit punt wel overtuigend onderbouwd?

Onvoldoende onderbouwd

In menig opzicht wijken de argumenten waarmee het ND nu zijn beleid verdedigt af van wat veertig jaar lang onder ons is geponeerd en in praktijk gebracht. En de volzinnen die nu door de hoofdredacteur van het ND worden neergeschreven, vertonen nogal veel gelijkenis met wat wij sinds de Vrijmaking altijd van mensen uit andere kerken te horen kregen. Ze hadden wel waardering voor onze inzet en belijndheid. Maar ze konden die exclusieve opstelling van ons in de sektor van de gereformeerde organisatie maar niet begrijpen. Ze waren het er niet mee eens, dat wij de kerk bij allerlei christelijke aktie zo nadrukkelijk ter sprake brachten.

Wij hadden daar onze verdediging voor. Ik weet wel, dat menige gereformeerde organisatie niet in haar statuten had staan, dat je vrijgemaakt moest zijn om lid te kunnen zijn. We hebben terecht geprobeerd een bepaalde speelruimte te houden tussen kerkelijk werk en allerlei christelijke aktie. Over de verhouding van kerk en organisatie zijn er in al die jaren regelmatig discussies en soms felle conflicten geweest. Maar in de praktijk kwam het er tenslotte altijd weer op neer, dat voor een betrouwbare gereformeerde volksvertegenwoordiger of journalist of voor een goede gereformeerde visie in de sociale sektor toch eigenlijk een nauwe band met de Gereformeerde Kerken

nodig was. En dat 'toch eigenlijk' betekende, dat wij in de praktijk kerk-gebonden organisaties hadden.

Wij hebben dat jaar in jaar uit verdedigd. Wij wezen op de betekenis van de kerk als krachtcentrale voor heel het leven. Wij spraken erover als het derde gebod van de wet van de HERE aan de orde kwam: Gods NAAM uitroepen over alle terreinen van het leven. We wezen erop, dat in de uitleg van de tweede bede 'Uw koninkrijk kome' in zondag 48 van de Catechismus her 'bewaar en vermeerder uw kerk' een belangrijke plaats heeft. En we toonden aan, dat kerkelijke verschillen en de achtergronden daarvan een aantal consequenties hadden voor onze christelijke aktie op diverse terreinen. 'Het leven is één', zeiden we.

Er wordt tegenwoordig wel geprobeerd de discussie over dit soort zaken te dienen met het onderscheid tussen 'wie' en 'wat'. Dan zegt men: we moeten niet zo blijven hangen in de formele vraag, van welke kerk een Journalist lid is. Het komt er maar op aan, wát hij schrijft. We moeten niet discussiëren over artikeltjes van statuten, maar we moeten kijken naar de dagelijkse inhoud van de krant. Laten we toch vooral ons concentreren op de hoofdzaak en materieel ingaan op de grote thema's die in onze turbulente tijd aktueel zijn.

Wie zo spreekt, gaat eraan voorbij, dat wij in de voorbije jaren altijd een nauwe samenhang zagen tussen het 'wie' en het 'wat'. Kerkelijke geschillen waren immers niet zo maar wat vechtenjtjes over bijzaakjes. Bij elke scheuring in de kerk ging het om wezenlijke dingen. En dus liepen er lijnen van de direkte kerkelijke conflicten naar de sectoren daaromheen. En, nog afgedacht van die lijnen, wanneer iemand in de kerk niet gehoorzaam Christus volgde, hoe kon je hem dan op journalistiek of politiek of sociaal terrein als een betrouwbare bondgenoot, laat staan als voorman aanvaarden?

Ik zeg niet, dat ik het met elke zin uit de bovenstaande alinea's eens ben. Ik beweer ook niet, dat de keuzes die we tussen 1948 en 1988 hebben gemaakt, nu voortaan voor alle tijden bindend zijn. Maar ik breng wel met opzet deze stand van zaken even weer onder woorden, om aandacht te vragen voor belangrijke elementen in onze opvattingen over samenwerking in de voorbije jaren.

Want nu komt de vraag boven, op welke wijze wij met dit nabije verleden anno 1992 omgaan, zowel naar binnen als naar buiten toe. Willen we afscheid nemen van belangrijke keuzes die we inzake de gereformeerde organisaties altijd hebben gemaakt en van de argumenten die we heb-

ben gebruikt, dan moet dat een royaal en christelijk afscheid zijn!

Dat is een ethische kwestie. Dat is een kwestie van zorgvuldig omgaan met ons eigen, ons allereigste verleden, waar we zo vaak om bespot zijn. En dan dikwijls op basis van argumenten die veel lijken op wat nu door het ND wordt geformuleerd. Op royale wijze rekenschap geven van onze beleidswijzigingen, dat is ook een kwestie van solidariteit met de twee of drie vorige generaties gereformeerden, die voor het op een specifiek-vrijgemaakte manier van opbouwen van organisaties soms veel hebben overgehad. Dat is ook een kwestie van eerlijkheid tegenover de Here God. Wat we met verwijzing naar de kerk en de Naam van de Here hebben gedaan, het beleid dat we hebben gevoerd, dat mogen we niet anders dan in zorgvuldig overleg en met deugdelijke argumenten voor zijn aangezicht ontbinden en ongedaan maken. Dat is mijns inziens het niveau waarop christenen leven en werken. ook in heel praktische organisatie-vragen.

Op dat punt roept de beleidswijziging van het ND bij mij vragen op. Volgens mij wordt door het ND niet erg genuanceerd en overtuigend afscheid genomen van een beleid dat vele jaren als een principiële zaak is beschouwd of dat minstens de suggestie wakte van een principiële zaak te zijn. Er wordt nu gezegd dat het toch niet zo'n principiële zaak is en er is een compromis gesloten, dat we in het verleden vaak meenden niet te mogen sluiten.

Op dit belangrijke moment in de geschiedenis van het ND mogen we een degelijk betoog en een grondig stuk rekenschap verwachten over de kwestie van kerk en organisatie. Als er één instantie onder ons is die in aanmerking komt om die zaak aan te pakken dan is het toch wel het ND, dat nu voorop lijkt te lopen in een verandering van koers en waar een aantal mensen werkt, dat beroepshalve dagelijks met studie en opinievorming bezig is.

Opvallend vind ik, dat over samenwerking met niet-gereformeerden wel zonder restrictie geponéerd wordt, dat ze geen nadelig effect heeft op de identiteit van de krant, maar dat dit eigenlijk niet nader bewezen wordt. In termen van kerkelijke besluitvorming zeggen we dan: er staan wel veel 'oordelen', maar de 'overwegingen', de bewijsgronden waarop alles moet rusten, ontbreken. Wat er aan argumenten wordt aangevoerd, ligt nog het meest op het terrein van de kerk-visie. Maar mijns inziens moet men óók komen met zelfstandige overwegingen uit de sfeer van een christelijke, gereformeerde organisatie-visie.

Vroeger en vandaag

Ik noem verder een paar dingen die beter uit de verf hadden moeten komen.

Was de binding van de redactie-leden aan de Gereformeerde Kerken een principiële of een praktische zaak? Er wordt nadrukkelijk gezegd, dat wel de statuten zijn gewijzigd, maar dat de gereformeerde identiteit van de krant is gehandhaafd.

Ik geloof er helemaal niets van dat je dat zo onbekommerd kunt zeggen als het hier staat. Maar als het werke-

lijk zo is, waarom zijn we dan zo dom geweest om al niet veel eerder deze samenwerking aan te gaan? Als het gereformeerde karakter van de krant niet in geding was, moet je dan niet constateren dat we jarenlang aan een eigen introvert identiteitje hebben zitten vasthouden? In de bewering 'identiteit gehandhaafd' ligt – ik kan het niet anders lezen – een fors verwijt naar het beleid van vóór 1992. Wat een vergooide kansen. Wat een jammerlijke geslotenheid. Dan is het dus toch waar, wat velen buiten onze kring hebben gezegd: dat we hoogmoedig en isolationistisch, sektarisch en kerkistisch bezig zijn geweest. Onnodige afzondering. Want voor de gereformeerde identiteit betekende het per saldo niet veel, was het niet van invloed.

En zijn we dan nu wel echt over die verkeerde houding heen? Want we lezen, dat het Stichtingsbestuur toch wel weer uit leden van de Gereformeerde Kerken zal blijven bestaan. Waarom eigenlijk? Is dát voor de identiteit dan nog steeds wel nodig? Waarom dan? Ik begrijp er niets van!

Een tweede zaak. Zijn wij nu veranderd of niet? Is de visie op samenwerking voor het ND nu een goede variant op een visie die fundamenteel onveranderd is gebleven sinds 1947 of 1948? Of hebben we een zwaai 'naar links' gemaakt? Door menig buitenstaander is in de voorbije weken gezegd, dat de vrijgemaakte wereld fundamenteel aan het veranderen is. Dat wij nu uitkomen op een standpunt dat we jarenlang hebben afgewezen. Dat het vrijgemaakte bolwerk wankelt. Dat wij wat de kwestie van interkerkelijke samenwerking betreft nu ook door de bocht zijn. Is dat zo? En zo nee, waarom dan niet?

Een derde kwestie. Klopt ons beeld van het verleden wel? Het is in korte tijd onder ons mode geworden om de gereformeerden van ongeveer vóór 1970 af te schilderen als introverte christenen, die weinig naar buiten keken en gewoon met niemand wilden samenwerken. Des te positiever komen wij zelf er dus af! Wat zijn we mild en ruim en naar buiten gericht aan het worden!

Maar hier wordt gewerkt met een karikatuur, als we een vorige generatie afschilderen als 'diehards' die andere christenen amper meer zagen staan. Om over allerlei andere trekken in deze karikatuur nu maar te zwijgen. Zo zat het niet. De kwestie was, dat we het willen samenwerken steeds hebben afgewogen tegen de prijs die we daarvoor zouden moeten betalen: mindere belijndheid, een (enigszins of helemaal) in het midden laten van de kerkeus en dergelijke. Zoals P. Jongeling zet: 'het fijne puntje gaat eraf'.

Er is onder ons altijd wel een wil tot samenwerking geweest. Maar we wogen de in geding zijnde factoren anders dan het ND nu doet. Zie maar de wijze waarop de heer Jongeling daarover in 1983 sprak; dr. W.G. de Vries gaf daar enkele voorbeelden van in ons nummer van 27 juni j.l. We stelden onze eisen heel hoog. We achtten de verschillen die ons kerkelijk scheidden zo ernstig, dat het niet tot samenwerking kwam. Dat was in het algemeen toch heus geen sektarisch apartheids-automatisme, maar

het was een keus op grond van een bewuste afweging van factoren en argumenten.

Maken we nu vandaag een andere keus, dan moeten we niet doen alsof wij nu wel willen samenwerken terwijl een vroegere generatie gereformeerden dat niet wilde. Nee, wij wégen de punten van verschil anders. En of onze keus een betere is, dat zal nog moeten blijken.

Intussen zou wat meer solidariteit met de gereformeerde mannen en vrouwen uit de voorbije veertig jaar en hun keuzes ons sowieso niet misstaan!

Visie op christelijke samenwerking

Een andere kwestie. We hebben los van concrete beslissingen goede voorlichting nodig over de vraag, voor welke activiteiten op het christelijk erf een binding aan de Gereformeerde Kerken absoluut vereist is en voor welke ze bijvoorbeeld gewenst maar niet noodzakelijk is en voor welke ze gemist kan worden.

Je zou een schaal kunnen tekenen van christelijke actie, waarbij voor de dingen die het dichtst bij de directe taken van de kerk liggen ook de binding aan de kerk het meest belangrijk is, terwijl dat voor andere activiteiten minder stringent zou zijn. Met andere woorden de mate van kerkbinding voor de uitvoerende personen en/of het lidmaatschap van een organisatie wordt dan gerelateerd aan het 'soortelijk gewicht' van de activiteit waar het om gaat.

Daarbij moet je dan ook de haalbaarheid in rekening brengen. Een verhaal over de relatie kerk/organisatie moet vermelden, waar een compromis mogelijk en geoorloofd is. Tot welke compromissen mag je overgaan, wanneer een 'eigen' kerk-gebonden organisatie niet haalbaar is? Is een binding aan de 'drie formulieren van eenheid van de Gereformeerde Kerken in Nederland' dan nog mogelijk of moet je een andere maatstaf kiezen?

Was de beleidswijziging van het ND niet de gelegenheid om deze kwesties te bespreken en dan aan te geven, wat de positie van de gereformeerde journalistiek op die 'schaal van christelijke actie' is en welke consequenties dat met zich mee brengt? Hoe veel ruimte is daar voor een compromis en welke nadelen en risico's moeten we dan op de koop toe nemen?

Wat ik bedoel is dus, dat er een visie op samenwerking moet zijn en dat die visie ook thetisch uiteengezet moet worden, willen we echt weten waar we met elkaar aan toe zijn als het over een concrete vorm van samenwerking gaat. Ik heb in de voorlichting van het ND het referentiekader gemist, waarbinnen de beslissingen genomen zijn. En ik blijf dus, samen met heel wat andere lezers, met vragen zitten. Wat is er nu precies fout geweest aan onze 'apartheid'? En waar moet die apartheid blijven en waar kunnen we die prijsgeven en op welke gronden? Dat zijn een paar wezenlijke vragen, die onbeantwoord blijven.

Dat is jammer. Allereerst omdat we nu niet goed weten waar we aan toe zijn met de visie die we bij het opgroeien als gereformeerden in de voorbije decennia hebben meegereggen. 'Het leven is één' – dat wisten we heel zeker. Ik ben daar zelf tenminste met volle overtuiging bij opge-

groeid. Naïef misschien. En introvert. Maar zo was het nu eenmaal. En we verbonden daar bepaalde conclusies aan over samenwerking.

Was dat ten onrechte? Is het leven dan toch zo één niet als we dachten? Welke gevolgen mag en moet kerkelijke gescheidenheid wel en niet hebben? Moeten we de beslissingen van 1947-1948 en volgende jaren beschouwen als een uitwerking van dezelfde uitgangspunten als die we nu hebben? Of heeft men voor toen wel de goede keuzes gemaakt, maar moeten we vandaag op dezelfde basis anders kiezen? Of is de binding van organisaties aan de Gereformeerde Kerken toen ook al niet goed geweest en moeten we daar nu op terug komen?

Het lijkt me prima, dat we grote woorden uit het verleden, waarmee we – naar nu zou blijken – onszelf overschreeuwd en ons vergist hebben, terugnemen en inslikken. Maar laten we dat dan hardop en openlijk doen en vooral, laten we elkaar duidelijk maken, waarom het toch echt zo niet meer kan. De argumentatie zal het tenslotte moeten doen. Anders gezegd: er zou wel een nieuw boekje mogen komen van drs. J.P. de Vries: 'Het leven is toch niet zo één als we dachten' of: 'Het leven is één: niet zo maar 26'.

Voorzover ik kan zien, is er onder ons op dit moment het risico, dat in korte tijd een aantal gereformeerde organisaties besluit tot ingrijpende koerswijziging zonder dat we daarbij een principiële totaalvisie zich zien aftekenen en zonder een expliciete confrontatie en verantwoording ten opzichte van de visie uit de voorbije periode. Over een paar jaar zitten we dan met de feiten van een heel ander organisatie-patroon, terwijl de onderbouwing feitelijk uit niet veel anders bestaat dan 'dat we er vandaag anders over denken dan in 1948'.

Volgens mij hebben wij een echte visie op dit moment heel nodig. Daarin moet dan bijvoorbeeld ook aan de orde komen, of het in een basisschool of in de politiek nauwer steekt dan in een krant. Waarom wel een beperkte interkerkelijkheid voor de krant en niet voor school of GPV? Moeten we de 'apartheid' helemaal opgeven, of gedeeltelijk opgeven? En nogmaals: op welke gronden?

Kortom, we kunnen vandaag best heel andere keuzes maken dan in het verleden. Maar dan graag goed onderbouwd!

Te positief gekleurd

Mijn tweede bezwaar als het over het 'willen' van de samenwerking gaat, is dit: het ND presenteert de beleidswijziging op een eenzijdige, veel te positief gekleurde manier. Het lijkt alsof de verandering van de statuten zonder meer een positieve zaak is. Het lijkt een verbetering, een vooruitgang. 'Het ND vernieuwt', zo lezen we elke dag. En wie zou aan vernieuwing niet mee willen doen? Wie zou andere christenen voorbij willen zien? Wie zou willen beweren, dat 'gereformeerd' exclusief samenvalt met 'behorende tot de Gereformeerde Kerken'. Er wat daar verder volgt. Met de nieuwe formule zou volgens de presentatie van het ND iedereen eigenlijk heel

tevreden moeten zijn, behalve dan wat extremisten die hier een afwijking zien van 'het oude spoor'.

Ik vind deze aanpak niet verstandig en niet adequaat. We hebben volgens mij bij de oude en bij de nieuwe formulering van de statuten te maken met twee opties ten aanzien van de relatie tussen kerk en organisatie, die beide hun eigen voor- en nadelen hebben, de nieuwe net zo goed als de oude!

Wij hebben in ons land immers te maken met het gegeven, dat de ware gelovigen niet allemaal samenwonen in één gemeenschap van Woord en sacramenten. Dat is een gevolg van zonde en ongehoorzaamheid, van misverstand en verkeerde inzichten. Zolang de macht van de zonde voortduurt zal die situatie zich blijven voordoen. Komen we nu te staan voor de vraag naar samenwerking op dit of dat gebied, dan kunnen we om de kerk-kwestie niet heen.

Twee mogelijkheden

Er zijn in hoofdzaak twee mogelijkheden. We kunnen kiezen voor een directe binding aan de kerk, waarvan we geloven dat ze de ware kerk is waar de Here Christus ons en iedereen hebben wil. Bij een keus voor dit model weten we in veel opzichten precies waar we aan toe zijn. En er valt veel positiefs over te zeggen. Maar die keus is niet zonder een bepaalde gebrokenheid. Die roept een probleem op: hoe staan we tegenover andere christenen, die we wel als ware gelovigen willen zien, maar met wie we in kerkelijke gescheidenheid leven? Moet de kerkelijke 'scheur' op alle terreinen doorberekend worden?

Kiezen voor christelijke actie in nauwe binding aan het lid zijn van een bepaalde kerk is heel goed te verdedigen. Met kan in een bepaalde situatie de juiste keuze zijn. Maar er blijft altijd wel een 'achterkant' aan zitten. Er blijft naar anderen toe de moeite van het gescheiden optrekken. Er blijft een pijnlijke onvolkomenheid, die nooit weggenomen wordt zolang alle ware christenen niet volkomen één zijn. Er blijven vragen op ons afkomen als: zien we dan die anderen niet staan? Nemen we hun christen-zijn niet serieus? Zijn er niet vele banden die ons binden, ook als we kerkelijk op gescheiden wegen gaan? Kunnen anderen dan geen goede arbeid voor de komst van Gods koninkrijk verrichten?

Wanneer we kiezen (praktisch of principieel, absoluut of meer genuanceerd) voor een kerk-gebonden organisatie, dan blijft het bestaan van de kerkelijke verdeeldheid steeds als een hypotheek op deze keuze liggen. Die hypotheek is te dragen en heel goed te verdedigen, maar het blijft wel een hypotheek. De verdeeldheid is er nu eenmaal en die brengt onontwikkbare complicaties met zich mee.

Bij kerk-gebonden organisatie mag je die moeilijkheden niet over het hoofd zien. Je moet beseffen, dat je een knoop doorhakt als je voor het lid-zijn van je organisatie een kerkelijk bepaalde grens trekt. Je bent op goede gronden een bepaalde weg ingeslagen, maar op die weg is niet alles alleen maar positief, niet alles wordt daar verkregen wat je in je christelijke actie graag zou willen bereiken. Bepaalde voordelen incasseer je. Maar bepaalde nadelen

zal je moeten accepteren. Er is eenheid, maar ook gebrokenheid. Er is winst, maar ook verlies.

Maar er is een tweede optie denkbaar. We kunnen er voor kiezen om onze organisatie uitdrukkelijk niet specifiek aan een bepaalde kerk te binden. Dat is wat het ND nu heeft gedaan. Maar dan moeten we niet menen, dat daarmee een vorm is gevonden, waaraan geen gebrokenheid meer eigen is en waartegen geen bezwaren meer hoeven gelden!

Als je besluit tot samenwerking met mensen uit verschillende kerken, dan is dat niet een beslissing zonder nadelen. Je hakt dan in feite net zo goed een knoop door, de knoop van de kerkelijke verdeeldheid. Maar daarmee heb je het probleem nog niet opgelost en achter je gelaten. De kerkelijke gescheidenheid komt je hier net zo goed tegen, alleen op een wat andere manier. En je zult er net zo goed als bij de andere optie de gevolgen van ondervinden. Ook hier is er verlies, maar dan op een andere plek, in andere opzichten.

Anders gezegd: ook deze oplossing voor de vragen rond kerk en organisatie heeft een 'achterkant'. Ook op deze weg is niet alles positief en worden niet alle goede dingen bereikt. Hier komt je weer voor andere vragen te staan. Bijvoorbeeld: of dan de kerkkeus er niet toe doet. Of er niet iets inconsequents in zit: 's zondags 'nee' tegen elkaar zeggen en 's maandags 'ja'. Of niet een kerkelijke keuze een wijde invloed heeft op allerlei terreinen. Of niet de kracht en de belijndheid van je werk eronder zullen lijden, als er vanwege verschillen van opvatting compromissen moeten worden gesloten. Want dat is dan toch bij deze opstelling een zwakke kant: de onvermijdelijke compromissen. Zolang de kerkelijke verdeeldheid duurt zal er geen model van christelijke actie zijn dat ideaal en perfect is en waarbij er geen vuiltje meer aan de lucht is.

Wat ik nu bij de beleidswijziging van het ND mis, is een genuanceerde afweging van voor- en nadelen van de verschillende formules voor gereformeerde organisatie. Er klinken in de presentatie van de gewijzigde statuten-bepaling eigenlijk alleen maar positieve tonen. Er klinkt bijvoorbeeld geen spijt in door, dat we de oude formule hebben moeten inruilen. Eerder proef ik iets van opluchting, dat 'de kogel door de kerk' is. Het klinkt allemaal alsof we hier alleen maar iets hebben gewonnen en alsof we er niets bij verliezen.

En dat is nu mijns inziens niet goed: dat we niets horen over de 'achterkant' die ook de nieuwe formule heeft. En ik zou graag willen dat we daar toch ook eens met elkaar over praten. We moeten op alle terreinen en bij alle keuzes de kracht van de zonde en de gebrekkigheid in ons vinden van oplossingen maar heel serieus nemen. En daarom moeten we altijd met twee woorden spreken: over voordelen die we zien, maar ook over nadelen en risico's. Om te voorkomen, dat we met open ogen in nieuwe valkuilen tuimelen.

Willen we gezamenlijk eensgezind en veilig kunnen optrekken, dan zal dat bij wijzigingen als die bij het ND een bepaalde openheid vragen. Wie zijn beleid voor de achterban overtuigend wil laten zijn, moet een royale moge-

lijkheid geven om mee te denken. om de pro's en contra's mee af te wegen. Een beleid overtuigt eerder, als de beleidsmakers de moed hebben om de plussen en minnen zelf hardop te noemen dan wanneer ze het aanwijzen van nadelen. risico's **eti** bezwaren aan de oppositie overlaten. In dat verband lijkt het me niet verstandig om te zwijgen nver de compromissen die van de beleidswijziging het gevolg zullen zijn. Er hangt aan deze formule net zo goed een 'prijskaartje' als aan de oude formule!

Die laatste stelling vraagt uiteraard om nog nader bewijs. Ik hoop dat te geven bij de bespreking van het omstreden statuten-artikel. Maar de volgende keer hoop ik eerst in te gaan op de visie ten aanzien van de kerk, die in de toelichting van het nieuwe NU-beleid zo'n grote plaats inneemt.

M. te Velde

UIT DE KERKEN

Reroepen: te Emmeloord; A. van Houdt te Enschede-Noord.

Ds. H. Venema, missionair dienaar des Woords op Irian Jaya (Indonesië) voor de zendende kerk van Groningen-Noord is met zijn gezin definitief uit Irian Jaya teruggekeerd. Zijn adres is: Jupiterstraat 30, Y742 EZ Groningen, ☎ (050) 71 22 04.

BEVESTIGING EN INTREDE

Ds. T.K. van Eerden heeft zondag 23 augustus jl. intrede gedaan in Zuidhorn. De bevestiging vond plaats in de morgendienst door ds. H. Pathuis uit Urk. 's Middags werden er twee intredediensten gehouden. Zijn nieuw adres is: Thorbeckestraat 16a, 9801 KC, ☎ (05940) 3835.

Ds. J.M. de Jong heeft zondag 23 augustus jl. intrede gedaan in IJsselmuiden-Grafhorst. De dienst waarin hij bevestigd werd door ds. T. Dekker te Kampen vond 's morgens plaats. Ds. De Jong deed in de middagdienst intrede. Zijn nieuw adres is: Achterstraat 8, 8277 AH Grafhorst.

ADRESWIJZIGINGEN E.D.

Brazilië * *Scriba:* H.J. Glas, Caixa Postal 154, Unaí, M.G., C.E.P. 38 610 000 Brasil.

Nieuwegein * *Diaconie:* H.J. Tilma, Klingeburg 17, 3437 RZ, ☎ (03402) 38148; *Zending:* J.M. Kolkman-Ap-
pelman, Margrietstraat 19, 3433 CA, ☎ (03402) 63336; *Contactadres varenden:* N. Troost, Graaf Willemlaan 34, 3434 RN. ☎ (03402) 66267.

PREEKVOORZIENING

Op verzoek wordt hier nog eens – na breed landelijk overleg – de door ds. L. Douw voorgestelde regeling voor preekvoorziening geplaatst.

a. *Vóór de maandag van de week waarin 8 oktober valt (d.i. in 1992 dus 28 september) worden doos de preekvoorzieners geen preekverzoeken gedaan met her oog op her volgend jaar en ook geen preekbeurten toegezegd door predikanten.*

b. *De eerste week waarin 1 oktober valt worden door de preekrooizieners eerst predikanten uit de eigen classis en vervolgens uit de eigen regio (in een straal van plm. 50 km) benaderd. Be benaderde predikanten geven aan die verzoeker voorrang, waal-hij vacante kerken nog weer voorgaan.*

c. *De preekvoorzieners bellen niet eerder dan vanaf de tweede week van oktober (week 41) naar buiten de classis en de regio om de nog open preekbeurten zo mogelijk ingevuld ie krijgen.*

Vanaf het begin houden de predikanten enkele zondagen in reserve – met name voor de zomervakantie – om vacante kerken, vooral in gebieden met weinig predikanten, te helpen.

Voor predikanten die het bezwaarlijk vinden in oktober al afspraken te maken voor heel het volgend jaar past binnen dit kader de regel dat zij slechts afspraken maken voor de eerste helft van het volgend jaar. Vanaf de week waarin 1 april valt worden dan, naar de regel onder b en c genoemd, afspraken gemaakt voor de tweede helft van het jaar.

* Als regel horen die adres-gegevens? in deze rubriek thuis, die ook te vinden zijn in het Handboek.

* Ook het nieuws betreffende beroepingswerk, examina en preekconsenten, particuliere en generale synoden, kerkelijke agenda, jubilea, overleden predikanten en het nieuws van in het Handboek vermelde verenigingen kan worden ingestuurd (geen verslagen!).

* De redactie van de rubriek behoudt i.v.m. beschikbare ruimte zich het recht voor, informatie in te korten of niet op te nemen.

* Gegevens dienen uitsluitend schriftelijk opgegeven te worden: De Reformatie, t.a.v. 'Uit de kerken', Pwtbus 25, 4460 AA GOES. Per fax is ook mogelijk: (01100) 16492.

"In hel algemeen geldt: informatie die donderdagochtend bij ons binnen is, staat afgedrukt in De Reformatie van de daaropvolgende week.

ONDUIDELIJKHEID BIJ REFORMANDA OVER DE 'NIEUWE LIJN' I

In de Reformatie van 6 juni tekende ik bezwaar aan tegen wat blijkens een piiblick verslag gesteld was in een informatie-avond van de vereniging Reformanda, in het kader van de klacht over het gebrek aan duidelijke Schriftuurlijke leiding. Met **betrekking tot de pogingen** om tot kerkelijke eenheid met de Christelijke Gereformeerde Kerken te komen konden we lezen dat deze eenheid zeker moest worden bevorderd. Tegelijk werd ook gesteld dat 'eerst over 1X92 moet worden doorgepraat'. Ik kwalificeerde dit als een **póging tot Schriftuurlijke leiding**, maar dan wel een **mislukte**. Ik **zag** zich hier een 'geheel nieuwe lijn' aftekenen. Ik wilde daarvoor waarschuwen. Niet eenstemmigheid over '1892', maar **samenstemming** in de leer der zaligheid moet ons als christelijke gereformeerden en gereformeerden bijeen brengen.

In Reformanda van 14 augustus reageert dr. van Gurp breed op mijn artikel. Ik zeg hem daar graag dank **voor**. Ik ben er ook wel erkentelijk **voor**, dat hij echrijft: 'Ons antwoord kan kort zijn: **we** zijn het daarin met prof. Kamphuis eens'. M.i. had dan de distantie tot die informatie-avond van de vereniging Reformanda in Leeuwarden wel wat **groter** kunnen zijn! Want ik sprak niet over wat dr. van Gurp op eigen titel in **hei blad** heeft geschreven, waar hij naar verwijst, maar over **wat** namens de **vereniging Reformanda** te herde werd gebracht. Dat was maar niet alleen kort en aanleiding gevende tot een onjuiste gedachte, zoals hij toegeeft. Het was **in zichzelf onjuist** en het werd niet gecorrigeerd. Pas toen noodzakelijke correctie uitbleef, heb ik gewaarschuid tegen de voorlichting, die namens deze vereniging **uitging**. we hopen dat de vereniging uit dit voorval lering trekt. Als men grote woorden tegenover anderen spreekt is het zaak op **eigen** woorden te letten.

Er is op dit onderdeel evenwel **nòg** een punt. Terwijl dr. van Gurp eerst **verklaart** het met mij eens te zijn, gaat hij als volgt verder: 'Overigens moeten **we** erbij zeggen, dat het toch ook weer niet helemaal een nieuwe lijn zou zijn', nl. wat volgens het krante-verslag door de vereniging Reformanda als Schriftuurlijke leiding werd gepresenteerd. Er volgen dan een reeks **uitspraken** en citaten van (toen nog) ds. K. Schilder uit 1929 over de toenmalige Christelijke Gereformeerde Kerk. Ik kom daar op terug. Maar ik constateer eerst dat Schilder in die gegeven citaten **nergens** met ook maar één woord spreekt over de **vraag** waarover gesproken en doorgesproken moet worden **vóór** en aler het tot vereniging kan komen. En **dát** was het punt in 'Leeuwarden'! Wanneer men stelt, **zò als** in Leeuwarden werd **gesteld**, dat m.b.t. de Christelijke Gereformeerde Kerken 'eerst over 1892 moet worden doorgepraat', dan wil dat uiteraard zeggen, dat de **kerken** (via deputaten, enz.) **moeten** doorspreken ever dit thema. **Als** kerken iets 'moeten', dan **mòet** dat ook tot een conclusie ever dat thema voeren. Anders 'moeten' de kerken daar vooral **niet aan** beginnen, zoals K. Schilder **en** zoals de Gereformeerde Kerken steeds hebben **gesteld**.

Het korte en duidelijke antwoord van dr. van Gurp is, jammer genoeg, toch minder duidelijk dan hij eerste lezing leek.

'Sektarische uitgangspunten'

De redacteur van Reformanda **wijst** er op, dat K. Schilder in de jaren twintig en dertig voortdurend de Christelijke Gereformeerde Kerk 'onnodige separatie, ja zelfs (-)verscheuring van Christus' lichaam' verweet. Schilder keerde zich met alle macht tegen het gevaar **van** sectarisme. Nadat dit breed citaat is ondersteund, schrijft dr. van Gurp verder: 'als het er om gaat welke lijn we moeten volgen, zullen we niet vergeten **déze** lijn, door K. Schilder uitgezet. Juist met het **oog** op de zo begeerde eenheid! Is het dan zo verkeerd om vandaag te zeggen: 'de Christelijke Gereformeerde kerken **blijken nog** steeds sektarisch te zijn? Ze zijn inderdaad nog steeds niet **teruggekeerd** van hun sektarische uitgangspunten. Dat is in de **laatste veertig** jaar overduidelijk gebleken'.

Maar mij **is** niet duidelijk geworden, **wélke** lijn Reformanda (vereniging en nu ook **hei** blad) aan de kerken voorlegt en adviseert: **dóórspreken** over '1892' met uit de aard van de zaak (want de kerk is geen vrijblijvend discussiegezelschap) als doel: **het nemen van conclusie** óf doorspreken over de geboden eenheid **uit** kracht van de eenheid in belijdenis? Dat is mij niet duidelijk, omdat dr. van Gurp zijn conclusie in vraag-vorm stelt en inleidt met de woorden 'Is het **dan** zo verkeerd ...?' Ik kan dat **niet** anders lezen dan als: **zo zóu** het toch ook wel kunnen, nl. (**dáár** komt het op aan!) als thema van het gesprek tussen de Christelijke Gereformeerde en de Gereformeerde kerken. Daarvan moet ik dan **óók** aan het adres van dr. van Gurp **zeggen**: dit is een **nieuwe** lijn. De kerken hebben die lijn nooit getrokken. Ze deden dat reeds niet in 1869 (vereniging tussen Christelijk Afscheidenen en 'Kruisgezinden'). Ze deden dat niet in '1892'. Ze zijn **daarna** niet op die lijn **overgegaan**.

Ik zie trouwens de (kerkelijke) **samenspreking** al **vóór** mij! Deputaten aan **één** tafel geschaard. Thema: "'1892' – wie had gelijk'. De **gereformeerde** deputaten stellen: 'u was sektarisch, zoals u het nog altijd bent'. Antwoord van de christelijke **gereformeerde** broeders: 'u was niet op uw hoede voor "verbondsautomatisme" (onderstelde wedergeboorte), zoals u het nu nog nooit bent (verondersteld geloof)'.

En dan maar **tegenover** elkaar ieder z'n eigen gelijk halen? Een **perspectiefloze** stellingen-oorlog. ik kan dat wel adstrueren (jammer genoeg) uit sommige schriften **van** christelijke gereformeerde zijde, maar ik **kón** dat niet **van** gereformeerde zijde. Dat moet ook maar niet veranderen. Dat van die schriften van christelijke gereformeerde zijde zien we toch zo graag veranderd?

Helaas moet ik hier afbreken. Volgende week verder.

J. Kamphuis

KERKELIJK ISOLEMENT EN MAATSCHAPPELIJKE ACTIVITEIT II (slot)

In het eerste artikel werd het dilemma gesignaleerd dat ontstaat als een gereformeerde maatschappelijke activiteit in bredere kring waardering oogst. Als men in deze bredere kring aan de activiteit wil meewerken en als wordt vernomen dat voor zo'n medewerking op gelijke voet nodig is dat men toetreedt tot de gemeenschap van kerkelijke belijders (hier koinoonia genoemd), gaat dit de sympathisanten meestal te ver. Daardoor vloeit de sympathie weg en wordt de maatschappelijke activiteit in bredere kring geblokkeerd.

Oprekken van de koinoonia?

Daarom is het begrijpelijk dat sommigen onder ons naar mogelijkheden zoeken om de grondslag van gereformeerde organisaties te vervagen. Men kan dan misschien heel wat meer mensen aantrekken (b.v. uit Ned. herv. kring) die zich bij een (gedeeltelijk) vervaagde grondslag beter thuis voelen. En zo zou dan de politieke of maatschappelijke actie die we willen bevorderen, verder kunnen doordringen in onze bevolking. De blokkade wordt opgeschoven.

Een zaak die het meest is opgevallen, is de statutenwijziging van het *Nederlands Dagblad*. Tot 13 juni jl. gold voor het behoren tot de redactie de 'kerkelijke registratienorm'. Redactieleden moesten lid zijn van een gereformeerde kerk (vrijgemaakt). We richtten deze norm niet optimaal, maar er viel lange tijd mee te leven.

De norm werd nu verlegd, zodat redacteurs moeten instemmen met de Schrift en de geref. belijdenis en voorts behoren tot een kerkgemeenschap die de Drie Formulieren als grondslag voor haar belijden aanvaardt. De norm van het openlijk streven naar kerkelijke eenheid op grond van bijbel en belijdenis ontbreekt in de bekend geworden stukken. De eis van de statuten gaat minder ver dan die van de 'koinoonia-norm'. Uiteraard kan men van een confessioneel dikwijls instemmend, maar in hart en nieren hervormd lid van de N.H. Kerk wel Leggen dat ook hij behoort tot de koinoonia. Maar dit is dan een opgerichte koinoonia en niet de vrije geloofsgemeenschap van hen die belijden in geestelijke zaken vreemdelingen en bijwo-

ners op aarde te zijn.

We zeggen niet dat dit nu onoverkomelijk is (voor 'het Stichtingsbestuur van het ND blijft de oude eis gehandhaafd). Maar de publieke toelichting ging op het essentiële weinig in. Daarom kan van de statutenwijziging o.i. een verkeerde voorbeeldwerking uitgaan. In elk geval droeg ook deze statutenwijziging ertoe bij dat prof. Runia schreef dat de vrijgemaakte broeders en zusters 'de weg van interkerkelijke samenwerking' opgaan.

We horen uiteraard van verschillende zijden wel argumenten voor het oprekken van de normen. We noemen er drie.

De eerste is dat het maatschappelijke doel van de organisaties niet uit het oog mag worden verloren. De politieke invloed van het GPV moet groeien; een politieke partij is geen kerk. Daarom is het verwarrend om een confessionele politieke partij of andere organisatie te beoordelen als een geloofsgemeenschap (koinoonia). En het ND moet meer mensen kunnen bereiken. Een dagblad is geen kerkblad.

We stellen voorop dat het argument van het realiseren van het maatschappelijk doel geheel valide is. Wie dit doel met schijnbaar ultra-gereformeerde betogen wil afvoeren, staat buiten de discussie. Maar de mededeling dat een politieke partij geen kerk is, bewijst niets. Een echte confessionele doelorganisatie is beide: zowel doelorganisatie als koinoonia. En het ND werd opgezet als een krant voor de leden van de Geref. Kerken. Het is net zoals bijv. een schaakvereniging van studenten. Zo'n schaakvereniging is gelijktijdig ook een vereniging van studenten. Wie goed kan schaken, maar geen student is, kan geen lid worden, hoogstens gast.

Een tweede argument is dat de overgang bij het GPV van de 'kerkelijke registratienorm' naar de 'koinoonia-norm' een eerste stap is naar aanpassing aan de realiteit. Volgende stappen met ruimere aanpassing aan de realiteit kunnen nu volgen.

Maar de erkenning van het GPV als koinoonia in de zin van bijbel en belijdenis was er al vanouds. De realiteit waar dit op aansluit, is de realiteit van de grondslag. Een stap naar aanpassing aan de realiteit van normovertreding is geen 'volgende' stap, maar iets heel anders, namelijk overschrijding van een begrenzing.

Ten slotte wordt nogal eens gezegd, dat de eenheid van Christus' kerk een hoge norm is, maar door de invloed van de zonde vaak onhaalbaar. Dit blijkt vooral in onze

tijd van secularisatie. Verdergaande scholing en studie, de media, de zeeën van informatie over alles, de verhoogde internationale mobiliteit en de democratisering maken het gereformeerde isolement in de wereld tot een illusie. Wie dan toch naleving van de strakke norm van kerkelijke eenheid tot een voorwaarde voor toelating maakt, is wereldvreemd, schiet hei doel voorbij.

We denken nu echter weer aan de studenten-schaakvereniging. Als er ergens ro'n vereniging is, maar het totale aantal studenten terugloopt, betekent dit dat de vereniging kleiner wordt. Zolang er nog redelijk geschaakt kan worden, is het voortzetten van de vereniging niet wereldvreemd. Maar je kunt ook een grote vereniging willen. Dan maak je er een algemene schaaakvereniging van. Dan is het een nieuwe vereniging en voor de herkenbaarheid hoort er een nieuwe naam bij.

Maar geloof dan niet dat er in de nieuwe vereniging nog lang véél overblijft van de studenten-sfeer. Misschien ontstaat er wel een gepensioneerdens-sfeer!

Dit is weer het oude dilemma. Als je de koinoonia van een gereformeerde organisatie oprekt, kan je met je werkplannen en programma's nog wel een paar jaren verder. Dan komen er meer mensen bij en het succes lijkt groot. Maar na een tijdje gaan de nieuwe leden zich roeren en hun woordvoerders hebben hun eigen kijk op de uitvoering van de werkplannen. Het pittige gereformeerde program wordt afgevlakt tot een program voor pas-op-de-plaatsers en carrière-makers. Met andere woorden: het beleid verwatert, zoals is gezien bij de A.R. partij en andere algemeen-christelijke organisaties. Vanuit onze roeping op maatschappelijk gebied gezien, betreuren we zo'n verwatering.

Sluiten van overeenkomsten

Wat we willen is dat onze maatschappelijke activiteiten het bijbels-confessionele karakter blijven bezitten, dat tot hun kenmerken behoort. Hiermee hangt nauw samen dat we ook willen dat deze buiten de kring van de bijbels-confessionele koinoonia kunnen doordringen in de maatschappij. Het nut hiervan is ten eerste dat Gods naam op deze manier in de burgerlijke samenleving méér wordt geëerd dan wanneer zijn naam hier geheel wordt verzwegen (b.v. door de burgerlijke overheden). En ten tweede wijst de erkenning van Christus' koningschap over een of meer maatschappelijke gebieden tevens indirect op Christus' koningschap over het gehele leven, dus ook over het geestelijke leven en over zijn kerk. Soms kan dit indirect, d.w.z. zonder dat er rechtstreeks over wordt gesproken, aanmoedigen tot het volgen van Christus in de bijbelse gemeenschap van de kerk.

Deze dubbele wens: beginselvastheid en maatschappelijke verspreiding, vormt ons dilemma. Voor dit dilemma zijn echter wel oplossingen mogelijk. Mits we ons niet al helemaal in de ban bevinden van de betekenis die de Verlichtingsleer van de menselijke autonomie aan de regels van gelijke behandeling en gelijke rechten geeft.

Want neem nu het geval dat een goede gereformeerde

maatschappelijke activiteit een betrekkelijk welkome ontvangst heeft in de samenleving. Sommige landgenoten blijken in te stemmen met de presentatie van zo'n activiteit. Zij zouden willen dat de samenleving verandert volgens de gedane aanbevelingen. Dan kan er voor een aantal medeburgers een moment komen, waarop zij vragen om mee te doen. Dan sluit je daarvoor met hen een samenwerkingsovereenkomst met passende bepalingen. Je schrijft ze daarvoor in. Ze zullen meedoen met datgene wat hun op dat ogenblik goed lijkt en aanstaat. Ze krijgen daarvoor volgens de overeenkomst bepaalde rechten en houden zich aan plichten. Wellicht kunnen ze zich als bondgenoten met zelfstandige rechten en verplichtingen over en weer goed bewegen op de door hen gekozen weg. Veranderen zij echter na een tijdje van inzicht, dan kunnen zij desgewenst de overeenkomst weer verbreken. Maar ze hebben niet het recht hun veranderde inzichten in de koinoonia in te brengen met hetzelfde formele gewicht als de leden van deze koinoonia.

Sommigen zeggen dan meteen dat dit verkeerd is omdat er geen gelijke rechten worden toegepast. Toch wordt zo iets op beperkte schaal al gedaan. Bijvoorbeeld niet-gereformeerde ouders waarvan kinderen zijn toegelaten op een gereformeerde school, hebben niet dezelfde rechten als gereformeerde ouders. Uiteraard moet juist in het geval van scholen voorzichtig worden gehandeld. Actueel werd deze zomer echter dat de redacteurs van het ND die misschien niet tot de koinoonia behoren, zich moeten schikken naar de leiding van de gereformeerde hoofdredactie, die weer verantwoording is verschuldigd aan een gereformeerd stichtingsbestuur. Als we het (tot nu toe, 31 juli) goed hebben begrepen, moet dit een verschil betekenen voor enerzijds redacteurs die niet tot de 'koinoonia' behoren, en anderzijds redacteurs die hiertoe wel behoren. Zo zijn er op ander gebied weer andere samenwerkingsovereenkomsten denkbaar, waarbij het doel van de samenwerking verschillen in rechten en plichten kan voortbrengen.

Niet in de ban van de gelijkheidsidee

Toch genieten bij ons overeenkomsten voor enigszins langere termijn met welmenende bondgenoten op politiek en/of maatschappelijk gebied meestal weinig sympathie. Ten onrechte. Het kan zijn dat een geringe maatschappelijke interesse hiervan oorzaak is. Maar het komt waarschijnlijker mees voor dat wordt gezegd: Als anderen met ons willen meedoen, moeten ze ook gelijke rechten hebben. Ze zijn broeders/zusters of ze zijn het niet. Ze moeten alle rechten op dezelfde manier krijgen of we wijzen ze terug.

Maar is dit laatste nu niet een beetje een echo van de leuze uit de Franse Revolutie: Liberté, égalité, fraternité ou la mort? De drang naar gelijkheid en broederschap die in allerlei revoluties is bovengekomen, kwam in het gevolg van de drang naar vrijheid van de autonome mens, die zich aan geen God en geen meester zou storen. Want als er geen meester meer was, zouden alle mensen ook gelijk

zijn en overal gelijke rechten bezitten.

De denkers en leiders van revolutionaire bewegingen hebben deze voorstellingen over gelijkheid echter nooit kunnen samenvatten in een scherp omlijnde theorie die laat zien hoe de gelijkheid tussen burgers verwezenlijkt kan worden. Er is gelijkheid **van** alle naar Gods beeld geschapen mensen voor God. Er moet **ook** gelijkheid zijn voor de wet. Maar hoe moet b.v. het begin van art. 1 van onze Grondwet worden verklaard, waar staat; Allen die in Nederland wonen, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Prof. A.M. Donner schreef in het *Handboek v.h. Ned. Staatsrecht* dat dit voor de burger een recht betekent om ongelijk te zijn aan anderen en toch gelijk behandeld te worden.

We gaan hier op het grondwetsartikel niet in. Zo'n algemene regel moet van geval tot geval uitgelegd worden. Daarom moeten we waarschuwen tegen een horizontale werking van dit deel van de Grondwet. We moeten voorkomen dat we de gelijke behandeling in gelijke gevallen van ongelijke mensen als een schibbolet gaan toepassen, ook in onderlinge verhoudingen tussen burgers. We moeten zorgen niet in strijd te komen met de zin van verdere wetgeving. Daarom kan de gelijkheidsfilosofie van art. 1 G.W. niet b.v. regelingen van het Burgerlijk Wetboek doorkruisen.

Daarom is vanuit de gelijkheidsidee ook geen steekhoudend bezwaar mogelijk tegen een samenwerkingsovereenkomst met eventuele bondgenoten voor onze maatschappelijke activiteiten. De algemene conclusie moet m.i. zijn dat het voor de meeste gereformeerde politieke en maatschappelijke organisaties die hun aanbevelingen in de samenleving willen laten doordringen, wel degelijk mogelijk kan zijn om hiervoor rechtvaardige langere termijnen overeenkomsten te sluiten. Dat daarbij de leden **van** de koinoonia en de leden van een eventuele bondgenootschappelijke organisatie, elk een eigensoortige positie innemen, is noodzakelijk eigen aan het doel van de samenwerking.

Hoe zulke samenwerkingsovereenkomsten in allerlei gevallen van georganiseerde politieke en maatschappelijke activiteiten op een juiste manier kunnen worden gerealiseerd, kan hier uiteraard niet worden besproken. De omstandigheden en de constructieve wil van de betrokkenen moeten tonen **wat** mogelijk is.

We wachten maar af hoe vindingrijk men zal zijn.

A.J. Verbrugh

KIJK OP DE KERK TE...

HARDENBERG

Over Wiegen, Ruske en Vasse

'Waar de hei hoog **was** en tot heuvelen zich welfde, daar, op een heuvel, lag Wiegen, de grote herdersjongen, met de schapen beneden in het dal.' Op deze sfeervolle manier begint de bekende verhalenbundel van ds. S. Ulfers (1854-1930). Onder de titel, 'Oostloorn', moet Hardenberg worden verstaan. De tijd van Wiegen de dromer is al lang voorbij:

'Herders die "hoe ver is mijn heide" zingen
lopen al lang niet lang-ereenzaam rond.
De oude tijd ruikt als een natte hond
die zuchtend voor de kachel is gaan liggen.'

En ook al schreef de dichter Guillaume van der Graft, schrijversnaam voor ds. W. Barnard, over zijn Hardenbergse Hervormde jaren 'Hardenberg was geen gedicht', toch zijn er tal van dichtregels van deze poëet bekend geworden: zelfs nu roepen ze nog een, zij het ietwat nostalgisch, beeld op van stad en streek bij de Overijsselse Vecht. Een boeketje zou als volgt kunnen worden samengesteld:

'De balderende jongens van Baalder
en de hoenderachtige meisjes
uit Ane en Bruchterveld
oefenen zich in gevoelens...'

'Heren hanen, gij doet mij aan Hardenberg denken';

'Ruske was Rooms, in heel Radewijk
de enige, hij had verstand van kruiden,'

'Wanneer het afliep kwam Vasse,
kamde zijn vlasbaard en zette een hoge hoed op
en in zijn geklede jas
met zijn zilveren tressen, een marechaussee van de
dood,
vestigde Vasse dan onze gewijde aandacht
op de wet van het graan en het gras.
Als een traan biggelend langs de neus van de Voor-
straat...'

Ziehier Hardenberg: hoe het vroeger was!

Hardenberg ter oriëntatie

De gemeente Hardenberg telt ruim 32000 inwoners; deze wonen verspreid over de stad en de 18 dorpen en buurtschappen die er omheen liggen. De stad Hardenberg zelf

(ruim 14000 inw.) omvat niet alleen de kern, evenals de nieuwbouwwijken Baalder en Baalderveld, maar ook Heemse. In 1362 verleende de Utrechtse bisschop Jan van Arkel stadsrechten aan de plaats die toen nog Herderbergh heette. Kerkelijk gezien omvat de gemeente Hardenberg de volgende zelfstandige Geref. kerken: Berghen, Bruchterveld, Heemse, Mariëberg, Lutten en Hardenberg; de 6 samen tellen ongeveer 4750 leden, dat is 14,6% van de burgerlijke bevolking. Zoiets heeft zijn weerslag in de Gemeenteraad, waar het G.P.V. vier zetels mag innemen, waarvan één wethouderszetel. In vakantietijd weten tal van oudere en jongere broeders en zusters uit heel het land de gemeente Hardenberg goed te vinden, wat niet alleen blijkt op de meer dan 20 campings die de gemeente rijk is, maar ook tijdens de kerkdiensten.

Hardenberg: kijk op de kerkgeschiedenis

Laten we de blik richten op de Geref. kerk te Hardenberg: een Doleantiegemeente. 'De grootste aanhang verwierf de Doleantie in Hardenberg. Daar maakt in december 1887 de predikant C.C. Schot zich met de meerderheid van de gemeente los van de hervormde organisatie', aldus dr. O.J. de Jong. 'Echter, slechts ongeveer een derde van de gemeente schaaft zich uiteindelijk achter de kerke-raad', zo voegt wijlen ds. J.J. Wildeboer daaraan toe in zijn studie *De stad op de berg. De Doleantie in Hardenberg dec. 1887-jan. 1888*. Wie de latere kerkgeschiedenis in deze plaats wil lezen, kan terecht in *Oogst van herinnering* van ds. D. Vreugdenhil (predikant te Hardenberg van 1939-1942) en in *Vertellende de loffelijkheden des Heeren. De Vrijmaking te Hardenberg* van ds. G.Th. Koopman (Hardenberg 1943-1946). Voor 1 juli 1945 telde de Geref. kerk ongeveer 1800 zielen. Ruim 200 daarvan maakten zich vrij.

In 1965 werd een nieuw kerkgebouw, de Petrakerk, in gebruik genomen. Lange tijd bleef het zielental rond de 500 hangen. Hierin kwam verandering, toen er in de gemeente Hardenberg behoefte bleek aan een sterke uitbreiding van het bestaande aantal woningen, terwijl de vorige nieuwbouwwijk (die kerkelijk viel onder Heemse) geen ruimte meer bood. Er werd gestart met de bouw van uiteindelijk ongeveer 500 woningen in de wijk Baalder. Uit heel de regio vonden jonggetrouwden onderdak en veelal ook werk in Hardenberg. Ook uit de noordelijke provincies, met name Groningen, hebben zich velen hier gevestigd: een stroom, wat richting betreft omgekeerd aan vroeger, toen de 'hannekemaaiers en kiepkerels' vaak via Hardenberg werk zochten in het noorden van ons land. Inmiddels is de wijk Baalder al volgebouwd en is een start gemaakt met een volgende woonwijk, Baalderveld/Roeterskamp, waar op dit moment als zo'n 230 leden van onze kerk wonen.

Om de kerkgangers op te vangen, werden in de Petrakerk dubbele diensten belegd. De kerkeraad trachtte een langetermijn-beleid uit te zetten. Rond 1983 werden de gedachten gericht op de vraag: Wat doen we, wanneer ook dubbele diensten te weinig ruimte bieden? Na ampele

overwegingen werd gekozen voor een kleinschalige opzet: niet een groot kerkgebouw voor heel de gemeente, maar een tweede kerkgebouw met eenzelfde capaciteit als de Petrakerk (500 à 600 plaatsen). Een spaarplan werd opgezet, waarbij, gezien de draagkracht van de gemeente, niet gekozen werd voor schoksgewijze verhoging van de bijdragen, gecombineerd met grootscheepse acties; er werd uitgegaan van een geleidelijke verhoging van kerkinkomsten die dan een langere duur zouden hebben. Rond 1990 zou de tweede kerk er moeten komen.

Uiteindelijk is het eind 1991 geworden toen Het Morgenlicht, het tweede kerkgebouw, in gebruik werd genomen. Bij voortgaande groei in zielental wordt rekening gehouden met dubbele diensten in de nieuwe kerk, met de instelling van een derde predikantsplaats begin 1993 en met eventueel in de toekomst een derde kerkgebouw. Daarbij wordt uitgegaan van voortgaande instituering. Enkele getallen: 1975: 552 leden; 1980: 728; 1990: 1290. De hele gemeente telt nu ong. 1480 leden, en wel in de wijk Hardenberg-Centrum: 560 (waarvan 170 doopleden) en in Hardenberg-Oost (= Baalder en Baalderveld) 920 (490 doopleden).

Kijk op de kerkgebouwen

Er bestaat in de Geref. Kerken een grote verscheidenheid in kerkgebouwen: de leuze 'veel zitplaatsen, weinig kosten' vormt niet een bijzondere stimulans tot grote creativiteit. Vaak zijn we al blij met een eigen onderdak: een garage, een schoollokaal, ook een bioscoop of een bar kunnen worden aangepast aan de eisen van een gehoorzaal. Gelukkig maar, het Woord is immers niet gebonden! Een gebouw is slechts een hulpmiddel. Wie zo spreekt, zegt belangrijke dingen die in bepaalde situaties juist zijn, maar die tegelijk naar onze overtuiging in andere omstandigheden getuigen van een gemakzucht, van een gemiste kans. Immers, evenals 'een kerkgebouw is enkel een plekje om eredienst te houden, meer niet' geldt ook: 'een kerkgebouw heeft iets unieks, omdat daar iets plaatsvindt waar geen enkel ander gebouw aan kan tippen: een volk ontmoet daar zijn God'. Dat is de pretentie; wat fijn wanneer de presentie daar ook van spreekt: er is méér dan wat je ziet, de kerk spreekt van wat je niet ziet! Een uitnemend middel om juist het zichtbare te verbinden met wat niet te zien is, is gebruik van *symboliek*. Dat is de taal van de beide kerkgebouwen in Hardenberg.

Kijk op de Petrakerk

Zoals veel kerken in de 50-er en 60-er jaren, is ook de Petrakerk een zaalkerk: een plat dak, een ramenlint vlak onder het dak, een toren die het gebouw als kerk herkenbaar maakt. Stuk voor stuk zijn dit gewone, maar ook veelzeggende elementen. Het platte dak past bij een werkplaats wat een kerk toch wil zijn. Het ramenlint geeft voortdurend aan, dat het licht van boven komt. De toren is meteen ook een wijsvinger in dezelfde richting. Is dat een vorm van wereldmijding: hier beneden is het niet? Integendeel, nadat op deze wijze de harten zich verheffen,

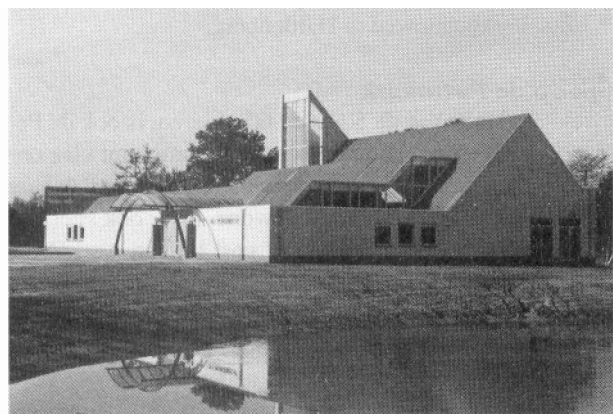

richt de luidklok in de toren van de Petrakerk de aandacht juist in horizontale richting: voor elke kerkdienst klinkt de oproep die als inscriptie in de klok aanwezig is: 'Land, land, land, hoor des Heren Woord' (Jeremia 22 : 29).

Voor, in de rechterzijwand is een glas appliqué-raam aangebracht, waarop drie kruisen te ontdekken vallen. Vooral de kleuren zijn veelzeggend. Het middelste kruis is in hoofdzaak rood en blauw: de kleuren van het bloed en van de hemel. Het rechterkruis is groen: Een van de gekruisigden sprak: Here, gedenk mijner wanneer u gekomen bent in uw koninkrijk. De groene kleur spreekt van deze hoop. De kleur van het linkerkruis is geel: Een van de gehangen misdadigers lasterde Hem: Zijt gij niet de Christus? Redt uzelf en ons!' De drie kruisen zijn gevat in een veld van gele kleur, de haat van het: Kruisig Hem! De taal van het raam is dezelfde als die van de verkondiging, die aan elke kerkganger de indringende vraag voorlegt: En gij, wie zegt gij dat Ik ben? De naam 'Petrakerk' wil icddr in en buiten het gebouw stimuleren tot de belijdenis: Gij zijt de Christus, de Zoon van de levende God. Op deze 'Petra' wil de gemeente in Hardenberg gebouwd zijn.

Kijk op **Het Morgenlicht**

Het wtinder van een kerkgebouw is: plaats te zijn waar een volk zijn God ontmoet. Deze ontmoeting is er elke week, maar zal eerst volkomen zijn bij de wederkomst. De naam Het Morgenlicht in Hardenberg-Oost wil niet

alleen verwijzen naar een wijk in het oosten waar het licht opkomt, maar vooral de gedachten richten op die God die bezig is terug te keren: Her Licht der wereld dat komt op de grote morgen. In het boek van de wederkomst, Openbaringen, wordt de kerk voorgesteld als een bruid. Dat is het ene: een gebouw in bruidskleur, witte steen, wit gewassen kleren. De bruid ontmoet zijn God.

Aan het begin van de kerkdienst wordt de gemeente gegroet: Genade zij u en vrede van Hem die is en die was en die komt. Die taal wil ook het gebouw spreken, in dezelfde volgorde. De God die i,~aan het begin van deze wereld die wel de 'tweede' wordt genoemd, stond het teken van Gods trouw, de regenboog: het licht, Gods eigen licht, breekt zich in kleuren! Zo staat voor het gebouw een grote ingangsbog die een boodschap heeft voor kerk en wereld. De God die **was**: Hij schiep hemel en aarde, de 'eerste' wereld. In de ontmoetingsruimte bevindt zich een voorstelling die in verbeelding en in woord daarvan spreekt: En God zei: er zij licht. Toen... morgen... (herkent u de naam van het kerkgebouw?). De God die **komt**: de nieuwe hemel en de nieuwe aarde, het nieuwe Jeruzalem dat neerdaalt. In de kerkzaal is op de aandachtswand een voorstelling aangebracht die verwijst naar deze 'derde' wereld. Ook hier is voorstelling en tekst gecombineerd. Van het nieuwe Jeruzalem wordt vermeld dat er telkens drie poorten zijn, naar alle vier de zijden. Een kerkgebouw is uiteraard geen Jeruzalem, maar wil hierop wel uitzicht bieden; vandaar dat aan elke zijde een groep van drie ramen is aangebracht. Zo willen architectuur en voorstellingen dezelfde taal spreken. Heden, verleden en toekomst vormen in God een eenheid. Daarom treft u in de aandachtswand een rond raam aan, waarvan de kleuren de blik stuwen naar boven, naar het licht rond het hart van het kruis dat voor het raam is geplaatst: Christus, het Morgenlicht.

In verbondenheid met verleden en toekomst wil de kerk van Hardenberg-Oost staan in het heden; vandaar de eigentijdse kleuren wit, paars en blauw die willen aangeven dat het geloof geen achterhaalde zaak is.

De tijd van Wiegen de dromer ligt ver achter ons.

Tenslotte

Er zou veel meer te vertellen en te tonen zijn. Wilt u meer weten? Kom zelf kijken. Hartelijk welkom!

H. Kisteman

VAN RIETSCHOTEN			
BOEKHANDEL	KANTOORVAKHANDEL	KANTOORINRICHTING	
Boekhandel	Keizerswaard 8, Rotterdam	Tel. 010-4820488	
Kantoorvakhandel	Keizerswaard 73	Tel. 010-4821365	
Kantoorinrichting	Gebroken Meeldijk 123, Barendrecht	Tel. 01806-19744	
Faxnr. 010-4793699, Rotterdam		Faxnr. 01806-21165, Barendrecht	